

ס' קצג

משנה – תינוקות שלא הגיע זמנה לראות ונשאת, ב"ש אומרים: נותנים לה ד' לילות (לשמש, ואפילו אם תראה זה דם בתולים), ובית הלל אומרים: עד שתחיה המכה. הגיע זמנה לראות (ולא ראתה) ונשאת, ב"ש אומרים: נותנים לה לילה הראשון, וב"ה אומרים: עד מוצ"ש ד' לילות. ראתה ועודה בבית אביה, ב"ש אומרים: נותנים לה בעילת מצוה, וב"ה אומרים: כל הלילה שלה".

גמרא – "אמר רב: בוגרת נותנים לה לילה הראשון. והני מילי שלא ראתה, אבל ראתה, אין לה אלא בעילת מצוה ותו לא". (נדה סד:) **ופרש רש"י**, שכל מה שאמרו ב"ה ד' לילות זה בנערה, אבל בוגרת לילה אחד.

גמרא – "...רב ושמואל דאמרי תרוייהו: הלכה בועל בעילת מצוה ופורש (בין הגיע זמנה לראות ובין לא). מתיב רב חסדא: מעשה ונתן לה רבי ד' לילות מתוך י"ב חודש? א"ל רבה: הדורי פירכא למה לי, אותיב ממתניתין? הוא סבר מעשה רב. מ"מ לרב ושמואל קשיא? אינהו דעבדו כרבותינו, דתניא: רבותינו חזרו ונמנו בועל בעילת מצוה ופורש.

אמר עולא: כי הוה בה ר' יוחנן ור"ל בתינוקת, לא הוה מסקי מינה אלא כדמסיק תעלא (שועל) מבי כרבא (מהמחרישה, שמשם השועל מוציא אבק ברגליו, וכן הם לא למדו כלום מהמשנה, אלא ממרייתא שבועל בעילת מצוה ופורש), ומסיימי בה הכי: בועל בעילת מצוה ופורש. א"ל ר' אבא לרב אשי: אלא מעתה בעל נפש לא יגמור ביאתו (כי משוים את זה כודאי נדה)? א"ל: א"כ לבו נוקפו ופורש". (נדה סה:)

ירושלמי – "שמואל אמר: כל הני הלכתא דריש פירקא אחרינא דנדה (פרק תינוקות) להלכה ולא למעשה. רבי ינאי ערק אפילו מתינוקות שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה". (ברכות פ"ב ה"ו)

האב"ד, רשב"א, רא"ש, ה"ג, טור – אע"פ שרב אמר שנותנים לבוגרת לילה ראשון, זה רק לפי המשנה, אבל ההלכה כרבותינו שהחמירו בדורות האחרונים, ואפילו בתינוקות שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה בועל בעילת מצוה ופורש, וחומרה זו היא מן הדין.

וטעם החומרה לא בשביל החשש שיצא דם מהמקור עם דם בתולים (שהרי אין מה לחשוש לזה בתינוקות שלא הגיע זמנה לראות שגם בה החמירו), הרי זה כמו מכה שאם רואה מחמת תשיש תולה במכתה וכאן גם זה לא יועיל כלל, אלא הטעם משום שבעילת מצוה מסורה לכל ואין הכל בקיאים בחילוק בין הגיע זמנה לראות ובין לא הגיע זמנה לראות ובין בוגרת ובין ראתה או לא ראתה, וכן משום שחתן יצרו תקפו, ולכן רבותינו השוו את כולן שבוכל בעילת מצוה ופורש שזו חומרה שבחומרות כמו בוגרת שראתה.

והר"ן הוכיח זאת מקושיית הגמרא ממעשה דרבי שנתן לה ד' לילות מתוך י"ב חודש, שודאי מדובר בתינוקות שלא ראתה (כי בראתה יש לה לילה אחד), ולכן דברי רב ושמואל עוסקים גם כשלא ראתה, וה"ה בתינוקות שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה ג"כ הדין כך שבוכל בעילת מצוה ופורש.

ה"ג, רמב"ם – אם היא נערה ועודה בבית אביה כשנישאת וראתה, בועל בעילת מצוה ופורש, ואם לא ראתה כלל אז ההלכה היא כדינים המפורטים במשנה ובגמרא (לבוגרת כל הלילה, לנערה ד' לילות ולתינוקות עד שתחיה המכה).

ומה שהקשתה הגמרא ממעשה דרבי, הכונה שאם החמירו בראתה ועודה בבית אביה, לא היה צריך להקל ולתת לה ד' לילות בלא ראתה, אלא דוקא ד' רצופים. אלא כונת רב ושמואל, שאע"פ שנערה שראתה ועודה בבית אביה נותנים לה לילה הראשון וכבית הלל, מ"מ רבותינו חזרו ונמנו להחמיר בה ואמרו שאין לה אלא בעילת מצוה בלבד, כי אחרת יתנו לילה ראשון גם לבוגרת שראתה, ולכן לא חילקו בין בוגרת לנערה ומחמירים גם בנערה שהגיע זמנה לראות וראתה. אבל אם לא ראתה, אין צורך להחמיר בזה אלא נותנים לה ד' לילות. (ואע"פ שאפשר להחמיר אטו בוגרת שלא ראתה שנותנים לה לילה ראשון, נחמיר גם בנערה, מ"מ לא החמירו בזה כ"כ. ועוד, שכאן א"א לבוא לידי איסור תורה כי לא ראתה מעולם)

ולכן הסיק הבית יוסף מסקנת הדברים: כל הדינים שנאמרו במשנה הם להלכה לגבי תינוקות שלא הגיע זמנה לראות או נערה שהגיע זמנה לראות ולא ראתה שבוה הלכה כבית הלל, חוץ מהמקרה בו עודה בבית אביה וראתה ואז הלכה כדברי רבותינו שבוכל בעילת מצוה ופורש.

אמנם בירושלמי ראינו שכל הדינים מפרק זה של נידה הם לא למעשה, ולכן הסיק הב"י שבבבל נהגו כמו המשנה למעט נערה שהגיע זמנה לראות וראתה ובארץ ישראל נהגו להחמיר בזה שבכל המקרים בועל בעילת מצוה ופורש. (וזה משמע מהירושלמי שרבי ינאי ערק אפילו מתינוקות שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה, משמע ששאר פוסקים לא נהגו להחמיר כשלא ראתה ואפילו בא"י לא בכל המקומות)

וגם הרמב"ם הדגיש זאת, שבכל המקומות שנוהגים בבתולה לבעול בעילת מצוה ולפרוש אין זה מין הדין, אלא מנהג הוא להחמיר. ולכן אם יש מקום שלא נוהגים בחומרא הזאת, לא נחזיק אותם כעוברים על דת, כי מכיון שלא פשט איסור זה ביניהם, לא חייבים לנהוג בו.

ומה שאמר עולא לגבי ר' יוחנן וריש לקיש וכתב זאת הרי"ף, כתב הבית יוסף שיש שתי דרכים להסביר: 1. הם ג"כ סוברים כרב ושמואל, ודברים אלו מתייחסים רק למקרה שהגיע זמנה לראות וראתה. 2. הם אמרו את מנהגם בא"י בה היו גרים, ושם המנהג היה להחמיר בזה כמו שבארנו בירושלמי. **הנפק"מ בזה**, שאם נראה מקום שמחמירים בו בזה, לא נחשוב שזה מנהג טעות ונבוא להתיר להם, כי כך נהגו בא"י (לפרוש השני) ואסור לפרוץ גדר.

[הרשב"א הקשה על פרוש הרמב"ם, שאם דברי רב ושמואל מדברים רק על ראתה ועודה בבית אביה, משמע שפסקו כדעת בית שמאי במשנה, וא"כ מהי קושיית רבא מהמשנה מדעת ב"ה, הרי הם פסקו כב"ש! ואם הקושיה היא איך פסקו כב"ש, אז צריך לשאול כן! ועוד, מה הקושיה מרבי שנתן ד' לילות, הרי הם סברו כב"ש, ואיך אפשר להקשות מתנא אחד על אחר! ולכן כתב הרשב"א שדברי הרמב"ם הם דברים מוקצים ובטלים ודבר שאין הדעת מקבלו וסוגיות הגמרא לא מסכימות עם זה בשום מקום]

ג"ת יוסף – הלכה כרוב הראשונים שדם בתולים אסור ואפילו לרי"ף ולרמב"ם נתפשט המנהג לאסור דם בתולים, ולכן אפילו בתינוקות שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה כלל, אסור יותר מבעילת מצוה, והפורץ גדר ישכנו נחש ואסור להקל בזה אפילו כחוט השערה.

הדין בבוגרת שכלו כבר בתוליה

השב"א, רא"ש, טנה – כתב שאפילו בוגרת שכלו בתוליה בועל בעילת מצוה ופורש אפילו שאין דם בתולים יותר. והטעם בזה, כיון שיש מקצת בוגרות שיש להן דם בתולים, לא חילקו בזה ותמיד בועל בעילת מצוה ופורש.

האחרונים הקשו מדוע כתב הטור "אפילו", הרי בבוגרת פשוט שחוששים לדם נידה ממש, וא"כ מעיקר הדין בועל בעילת מצוה ופורש?
תרוצ. הבית יוסף – הכונה שאפילו אם בדקה ולא מצאה דם ג"כ פורש. והכוונה: "ואפילו בדקה ולא מצאה דם טמאה, ואפילו בוגרת שכלו בתוליה".
תרוצ. הט"ז – דחה את הסבר הבית יוסף שצריך לשנות את סדר הדברים, אלא שהטור בא ללמד שתי רבותות. האחת, שאפילו אם זה ודאי דם בתולים כגון שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה, מחמירים כי לא מבדילים בין דם לדם. ועוד, שאפילו אם לא ברור שרואה כלל, כגון בוגרת שודאי אין לה דם בתולים ולא בטוח שראתה משהו בכלל, אפילו במקרה זה פורש שמא ראתה והוא לא יודע מזה. ואח"כ כתב שאפילו אם ודאי שלא ראתה כלום, כגון שבדקה, ג"כ פורש, שמא חיפהו שכבת זרע.

גמר בעילת המצוה

גמרא – "א"ל ר' אבא לרב אשי: אלא מעתה בעל נפש לא יגמור ביאתו (כי משום את זה כודאי נדה)? א"ל: א"כ לבו נוקפו ופורש". (נדה סה:)
ראב"ד – לא מדובר שפורש מיד שגמר, כי א"כ יציאתו הנאה לו כביאתו, אלא ממתין עד שימות האבר ופורש מיד מן המטה וזהו "גמר ביאה שכתבה הגמרא", כמו שמשמש עם הטהורה ואמרה שנטמאה, שנועץ צפרניו בקרקע עד שימות האבר.
השב"א, רא"ש, רז"ה, סמ"ג, ספר התרומה, ר"נ, רמב"ן – חלקו על הראב"ד, כי אשה זו דמיה טהורים וביאתה מותרת לגמרי, ולכן גומר את הבעילה כדרכו באבר חי. והוכחה לכך, שכתוב ש"נותנים לו בעילת מצוה" וודאי שהכונה שנתנו לו לגמור אותה. וזוהי תשובתו של רב אשי, שאם ייעשה כמשמש עם הטהורה שאמרה לו נטמאתי, יהא לבו נוקפו. ואע"ג שיציאתו הנאה לו כביאתו, כי ביאה זו ניתנה לו לבעול ולא חששו להנאת יציאתו.

הדין כשבדקה ולא מצאה דם

רא"ש, ראב"ד, רשב"א, ר"נ, גאונים, רש"י, רוקח, רמב"ן, מהר"ם מרוטנבורג – אפילו בעל ולא מצא דם כלל, פורש, שמא ראתה טיפת דם כחדל וחיפהו שכבת זרע, כי לרוב נשים יש דם בתולים. ואפילו בבוגרת, יש בוגרות שיש להן דם בתולים ולכן לא פלוג בזה ומחמירים.
הגה"מ – כתב שמסתבר להקל כאשר בדקה ולא מצאה דם בתולים. והבדיקה צריכה להיות בבדיקה זכה ובמוך ובצמר נקי.

ההנהגה לאחר בעילת המצוה

רא"ש, בשם רב האי גאון – כלה בתולה שנבעלה בעילת מצוה נוהגת עצמה כל שבעת הימים כמו נידה וצריכה ז' נקיים וטבילה כזבה, אלא שלא מטמאים משכב שתחתיה בשעת בעילה משום שהיא לא נידה ודאית אלא ספק.
ראב"ד – כתב שאסור לשכב על מטתה של הנדה אפילו בזמן הזה שלא מקפידים על טומאה וטהרה אפילו בשעה שאינה שם, אבל אצל כלה מותר לאחר שעמדה מאצלו ואפילו באותו סדין שהדם עליו.

דיני טהרת האשה לאחר בעילת המצוה

רא"ש, בשם רב האי גאון, רשב"א, רמב"ם – צריכה הפסק טהרה ובדיקה כל שבעת הימים שבהם סופרת.
ספר התרומה – צריכה מתחילה למנות שבעה נקיים לאחר חמישה ימים מיום שימושה, שמא תפלוט שכבת זרע.
הגה"מ בשם הרמב"ם והרמב"ן – נראה מדבריהם שאינה צריכה להמתין ותכף שפסק הדם מתחילה למנות שבעה נקיים.
רמב"ם, ע"פ הבית יוסף – הרמב"ם התכוון שצריכה ז' נקיים כשאר נדה, ודינה כשאר נידה שצריכה הפסק טהרה ואין הבדל ביניהם.

הלכה

מחבר – פסק כרב ושמואל ורוב הראשונים, שהכונס את הבתולה בועל בעילת מצוה וגומר ביאתו (אפילו באבר חי – כרוב הראשונים) ופורש מיד אפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה ואפילו בדקה ולא מצאה דם, פורש, שמא ראתה טיפת דם כחדל וחיפהו שכבת זרע.
 וצריכה הפסק טהרה (רשב"א) ושתבדוק כל שבעת הימים שסופרת בהם (רא"ש בשם רב האי). ומתחילה לספור לאחר חמישה ימים משימושה (ספר התרומה). ונוהג עמה בכל אותם הימים כמו עם נידה גמורה (רא"ש בשם רב האי). ומותר לו לישון באותה מיטה לאחר שעמדה מאצלו ואפילו בסדין שהדם עליו (ראב"ד).
רמ"א – הביא את דעת המקלים שהובאה בהגה"מ שאם בדקה ולא ראתה דם שלא צריך לפרוש. וכתב שנהגו להקל אם לא גמר את הביאה רק הערה בה ולא ראתה דם, אבל אם בא עליה ביאה ממש, צריך לפרוש ממנה אע"פ שלא ראתה דם. ובעל נפש יחוש לעצמו.
סדרי טהרה, טהרת הבית – כל שלא גמר ביאתו זה בכלל הערה אע"ג שודאי אפשר להשיר בתולים גם בביאה זו.
שבט הלוי – יש חוששים גם בהכנסת חצי אבר ויש מחמירים אף בהערה. ואם מחמיר בזה אז אחר שספרה ז' נקיים יוכל להקל אם לא ראתה דם כלל בביאה הבאה ולא לחשוש שמא חיפהו שכבת זרע, כי מצרפים את זה שהיא בוגרת ושמא כלו כבר בתוליה.

מתי מתחילים למנות ז' נקיים אחר בעילת מצוה?

ט"ז בשבט מהר"ל מפראג – אע"פ שנוהגים כיום שנידה מתחילה למנות ז' נקיים מהיום השישי כמבואר בס' קצו, מ"מ אחרי בעילה ראשונה של בתולים מתחילה למנות מהיום החמישי. וכן הלכה למעשה. וע"ע בס' קצו סעי' י"א.

משמרת טהרה (ס' י" סעי' ג') – התיר לשטוף אחר בעילת מצוה ולהתחיל מיד בספירת ז' נקיים אף לפוסקים כרמ"א.